

არასრულწლოვანთა მიდგომები სისხლისსამართლებრივი
პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის ქართულ
სტანდარტთან მიმართებაში.

*საჯაია თამთა – მოწვეული სპეციალისტი, დოქტორანტი, სამართლის დეპარტამენტი, აკაკი
წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო*

*ბალანჩივაძე თეონა – სტუდენტი, სამართლის დეპარტამენტი, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო
უნივერსიტეტი, ქუთაისი, საქართველო*

**Juveniles' Approaches in Relation to the Georgian Standard for
Determining the Minimum Age of Criminal Responsibility.**

*Sajaia Tamta – PhD student, Invited specialist, Department of Law, Akaki Tsereteli State University,
Kutaisi, Georgia*

Balanchivadze Teona – Student, Department of Law, Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Abstract

Introduction and aim. “When I'm 14 years old, I will no longer steal. I will be collecting money until that...”

These words belong to an adolescent participating in fifty episodes of taking money through illegal access to shops in Tbilisi, February 2017.

Although Law enforcement officers managed to timely identify perpetrators on the bases of presumption, legislative powers, due to lack of levers, fail to take legal and prevention actions against the cycle of robbery committed by juveniles, as criminal liability in Georgia may be imposed only on individuals who have reached the age of 14 by the moment of committing a crime.

Development of the matter was followed by a sharp response from the society, especially, from the victims - shop owners felt discontent because of significant material damage. The state fails to compensate them for the damage, and most importantly, they cannot ensure "appropriate punishment" of criminals.

Most citizens believe that in such circumstances inactivity of the state is unjustified. Violation of the rights and impunity of the perpetrators will further encourage illegal actions of other juveniles. To avoid the “syndrome of impunity” the minimum age of criminal responsibility should be less than 14 years.

It is noteworthy that there is a standard of determining the minimum age of criminal responsibility in Georgia, which is adapted to international principles, but if we want to have flexible and effective legislation, there is a need for a balance between public opinion, customs and legal norms. Therefore, it became interesting for us to find out what is the juvenile approach to the issue of determining the minimum age of criminal responsibility. Are adolescents aware of the essence of criminal responsibility and at what age do they consider the punishment should be imposed?

Research methodology: One of the methods used by the author is historical-legal analysis, which highlighted the main tendencies of development of Georgian legislation in relation to the minimum age of criminal responsibility. The empirical method of survey was also used. The schoolchildren of secondary schools were interviewed.

Results and implications: The main trends of development of the Georgian legislation and their compliance with international standards are discussed in the historical context. An author suggests a survey analysis conducted in public schools, which reflects the juveniles' attitude towards the minimum age of criminal responsibility.

Conclusion: It is true that the juvenile survey did not allow us to make unambiguous conclusions. However, it should be noted that Georgia's effective steps towards juvenile justice and their compliance with international standards are welcome.

Keywords: Juvenile justice; Minimum age; Child's best interest.

აბსტრაქტი

შესავალი და კვლევის მიზანი: „14 წლის რომ გავხდები, მერე აღარ მოვიპარავ. მანამდე კი ფულს ვაგროვებ...“- აღნიშნული სიტყვები ეკუთვნის ქ. თბილისში 2017 წლის თებერვალში მაღაზიებში უკანონო შეღწევის გზით თანხის ფარულად დაუფლების ორმოცდაათამდე ეპიზოდში მონაწილე მოზარდს.

მართალია, სამართალდამცავებმა მოახდინეს დასაბუთებული ვარაუდით დანაშაულის ჩამდენ პირთა დროული იდენტიფიცირება, თუმცა საკანონმდებლო ბერკეტების არქონის გამო ვერ ახდენენ მოზარდთა მიერ განხორციელებულ ქურდობათა ციკლზე სამართლებრივ რეაგირებასა და ქმედებათა პრევენციას, ვინაიდან საქართველოში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დანაშაულებრივი ქმედების ჩადენისათვის შესაძლოა დაეკისროს მხოლოდ 14 წლის ასაკს მიღწეულ პირებს.

განვითარებულ მოვლენებს საზოგადოების მძაფრი რეაგირება მოჰყვა. განსაკუთრებით დაზარალებულთა - მაღაზიების მეპატრონეთა მხრიდან იგრძნობა უკმაყოფილება, ვინაიდან მათ მიადგათ მნიშვნელოვანი მატერიალური ზიანი, სახელმწიფო კი ვერ უზრუნველყოფს აღნიშნული ზიანის ანაზღაურებას და რაც მთავარია, დამნაშავეთა „სათანადო დასჯას“. მოქალაქეთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ მსგავს ვითარებაში სახელმწიფოს უმოქმედობა გაუმართლებელია. ილახება უფლებები, დამნაშავეთა დაუსჯელობა კი შემდგომში სხვა მოზარდთა კანონსაწინააღმდეგო ქმედებათა წახალისებას გამოიწვევს. „დაუსჯელობის სინდრომი“ თავიდან რომ ავიცილოთ, აცხადებს საზოგადოების ნაწილი, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი 14 წელზე ნაკლები უნდა გახდეს.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოში არსებობს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის დადგენილი სტანდარტი, რომელიც ადაპტირებულია საერთაშორისო პრინციპებთან, თუმცა კანონმდებლობა მოქნილი და ეფექტური რომ იყოს, აუცილებელია გარკვეული ბალანსის არსებობა საზოგადო აზრს, ჩვეულებებს, შეხედულებებსა და სამართლის ნორმებს შორის. აქედან გამომდინარე, ჩვენთვის საინტერესო გახდა, დაგვედგინა თუ როგორია თავად არასრულწლოვანთა მიდგომა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის საკითხთან მიმართებაში. აცნობიერებენ თუ არა მოზარდები სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის არსს და რა ასაკიდან მიიჩნევენ პირის დასჯას მისაღებად.

კვლევის მეთოდოლოგია: ავტორის მიერ ერთ-ერთ მეთოდად გამოყენებულია ისტორიულ-სამართლებრივი ანალიზი, რამაც გამოკვეთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკთან მიმართებაში ქართული კანონმდებლობის განვითარების ძირითადი ტენდენციები.

ზემოაღნიშნული განხორციელებდა ეროვნული საკანონმდებლო აქტების; გაერო-ს კონვენციების; არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების რეგულირებისათვის შემუშავებული წესების; ანგარიშებისა და დასკვნების განხილვის საფუძველზე.

გამოყენებულია აგრეთვე ემპირიული მეთოდი - გამოკითხვა. კერძოდ ანკეტირების გზით გამოიკითხა საშუალო სკოლების მოსწავლეები.

შედეგები და იმპლიკაციები: სტატიაში ავტორის მიერ ისტორიულ ჭრილში განხილულია საკითხთან მიმართებაში ქართული კანონმდებლობის განვითარების ძირითადი ტენდენციები და მათი შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან და რაც მთავარია, მოყვანილია საჯარო სკოლებში ათიდან თხუთმეტ წლამდე მოზარდებთან ჩატარებული გამოკითხვის ანალიზი, რომლითაც ნათელი ხდება არასრულწლოვანთა დამოკიდებულება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკთან მიმართებაში.

დასკვნა: მართალია, არასრულწლოვანთა გამოკითხვამ ერთმნიშვნელოვანი დასკვნების გაკეთების შესაძლებლობა არ მოგვცა, თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ მისასაღმებელია საქართველოს ქმედითი ნაბიჯები არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში და მათი შესაბამისობა საერთაშორისო სტანდარტებთან.

საკვანძო სიტყვები: არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება; მინიმალური ასაკი; ბავშვის საუკეთესო ინტერესი.

1 თავი. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის ქართული სტანდარტის შესაბამისობა საერთაშორისო მოთხოვნებთან.

სამართლებრივი ტრადიციებისა და ისტორიული განვითარების გათვალისწინებით სახელმწიფოთა სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობა სხვადასხვაგვარად წყვეტს არასრულწლოვანთა პასუხისმგებლობის საკითხს. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა სისხლისსამართლებრივი ზემოქმედების ასაკის განსაზღვრის შესაძლებლობასა და მიზანშეწონილობას, ე.ი იმ ასაკის რეგლამენტირებას, რომლის მიღწევის შემთხვევაში პირს დაეკისრება პასუხისმგებლობა თანმდევი ნასამართლობისა და სასჯელის შეფარდების შედეგებით.

აღსანიშნავია, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის შესაბამისად პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შესაძლოა დაეკისროს მხოლოდ სსკ-ით გათვალისწინებული მართლსაწინააღმდეგო და ბრალეული ქმედებისათვის¹.

ნორმატიული ანუ შეფასებითი თეორიის მიხედვით ბრალი არის მოსამართლის მიერ პირის ინდივიდუალურ-სამართლებრივი გაკიცხვა მის მიერ ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისათვის და არა პირის ფსიქიკური დამოკიდებულება მის მიერ ჩადენილი ქმედებისადმი.

14 წლის ასაკამდე პირს ბრალად არ შეერაცხება მის მიერ ჩადენილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედება, ე.ი პირი ბრალუნარიანი ხდება 14 წლის ასაკიდან².

ამ წესიდან გამონაკლისი კანონმდებელმა დაადგინა 2007 წლის 23 მაისის საქართველოს კანონით, რომლითაც ცვლილება შევიდა სსკ-ის 33-ე მუხლში და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი შემცირდა 12 წლამდე შემდეგი დანაშაულებისათვის: 108-ე (განზრახ მკვლელობა), 109-ე (განზრახ მკვლელობა დამამძიმებელ გარემოებებში), 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება), 137-ე (გაუპატიურება), 178-ე (ძარცვა, გარდა პირველი ნაწილისა), 179-ე (ყაჩაღობა) და 238¹ -ე (21 წლის ასაკს მიუღწეველი ან ნასამართლობის მქონე ან/და ნარკოტიკების მოხმარებისათვის ადმინისტრაციულ სახდელდადებული პირის მიერ ცივი იარაღის ტარება) მუხლები.

2010 წლის 23 თებერვლის კანონით გაუქმდა ზემოაღნიშნული ცვლილება და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკად კვლავ 14 წელი დაწესდა.

ზემოაღნიშნული ნათელს ხდის, რომ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრა საერთაშორისო ხასიათის პრობლემატურ საკითხს წარმოადგენს. რა თქმა უნდა, მსგავსი საკანონმდებლო დებულებები მსოფლიო მასშტაბით უნიფიცირებული ვერ იქნება, თუმცა მისაღებია ზოგად პრინციპებთან შესაბამისი რეგულაციების არსებობა.

სწორედ ამასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ საერთაშორისო საზოგადოება მშვიდობიანი თანაარსებობისათვის გაერთიანდა და 1945 წელს შეიქმნა გაერთიანებული ერების ორგანიზაცია, რომლის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა ადამიანის ძირითად უფლებათა საყოველთაო პატივისცემის ხელშეწყობა. აღნიშნული მიზნებისათვის გაერომ მთელი რიგი საერთაშორისო დოკუმენტები მიიღო, მათ შორის ბავშვთა უფლებების სფეროში, რომლებიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების საკითხებსაც ეხება.

1989 წლის 20 ნოემბრის „ბავშვის უფლებათა კონვენციის“ პირველი მუხლის თანახმად ბავშვად ითვლება 18 წლამდე ასაკის ყოველი ადამიანი, თუკი რომელიმე ქვეყნის კანონმდებლობის მიხედვით ბავშვი უფრო ადრე არ აღწევს სრულწლოვანებას. კონვენცია სახელმწიფოებს მოუწოდებს ბავშვთა ინტერესების უპირატესად დაცვას სოციალური თანაარსებობის ნებისმიერ ასპექტში და მიუთითებს, რომ „*ბავშვს, მისი ფიზიკური და გონებრივი მოუწიებლობის გამო, ესაჭიროება სპეციალური დაცვა და ზრუნვა, შესატყვისი სამართლებრივი დაცვის ჩათვლით, როგორც დაბადებამდე, ისე დაბადების შემდეგ.*“³

¹ საქართველო. პარლამენტი. 1999. სისხლის სამართლის კოდექსი (2017 წლის აგვისტოს მდგომარეობით). <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>

² ტურავა მ. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თბილისი. მერიდიანი. 2013. 207-213 გვ.

³ გაერო-ს გენერალური ასამბლეა. 1989 წლის 20 ნოემბერი. ბავშვის უფლებათა კონვენცია. <http://www.supremecourt.ge/information28>.

ბავშვის უფლებათა კონვენციის რატიფიკაციის შემდეგ ბევრ ქვეყანაში დაინერგა არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულება. **მე-40 მუხლის პირველი ნაწილის** თანახმად:

„მონაწილე სახელმწიფოები ცნობენ ყოველი ბავშვის უფლებას, რომელმაც, როგორც თვლიან, დაარღვია სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, ბრალად ედება მისი დარღვევა ან აღიარებულია მის დამრღვევად, რომ მისდამი მოპყრობა ხელს უწყობდეს მისი ღირსებისა და საკუთარი მნიშვნელოვნების გრძობის განვითარებას, განუმტკიცებდეს მას ადამიანის უფლებებისადმი და სხვათა ძირითადი თავისუფლებებისადმი პატივისცემას, ითვალისწინებდეს ბავშვის ასაკს და მისი რეინტეგრაციის, საზოგადოებაში მის მიერ სასარგებლო როლის შესრულებისათვის ხელშეწყობის სასურველობას.“

მართალია, ზემოაღნიშნული დანაწესი იძლევა არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვის გარანტიებს სისხლის სამართლის პროცესში, თუმცა სამწუხაროა ის გარემოება, რომ არც ბავშვის უფლებათა კონვენციითა და არც სხვა საერთაშორისო სამართლებრივი აქტებით გათვალისწინებული არ არის კონკრეტულად რა ასაკიდან შესაძლოა გახდეს პირი არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სუბიექტი - ე.ი არ არის განსაზღვრული სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი. **კონვენციის მე-40 მუხლის მე-3 ნაწილი** მხოლოდ იმას სთხოვს სახელმწიფოებს, რომ მათ „სცადონ, ხელი შეუწყონ მინიმალური ასაკის დადგენას, რომლის მიღწევამდეც, მიიჩნევა, რომ ბავშვს არ აქვს სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევის უნარი“.

შედარებით მეტ დაკონკრეტებას გვთავაზობს გაერო-ს გენერალური ასამბლეის 1985 წლის 29 ნოემბრის მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ ე.წ. „პეკინური წესები“. **მე-4 პუნქტის** შესაბამისად : „*იმ სამართლებრივ სისტემებში, რომლებიც აღიარებს არასრულწლოვანთა სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის ცნებას, ასეთი ასაკის ქვედა ზღვარი არ უნდა დადგინდეს ძალიან ადრეულ ასაკში ემოციური, გონებრივი და ინტელექტუალური მოწიფულობის ფაქტის გათვალისწინებით.*“⁴.

იმ შემთხვევაში თუ სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი ძალიან დაბალ ზღვარზეა დადგენილი ან თუ საერთოდ არ არსებობს ქვედა ზღვარი, მაშინ პასუხისმგებლობის ცნება მნიშვნელობას კარგავს. ზოგადად, არსებობს ახლო კავშირი დელიქვენტურ ან სისხლის

სამართლებრივ ქმედებაზე პასუხისმგებლობის ცნებასა და სხვა სოციალურ უფლებებსა და პასუხისმგებლობას (როგორცაა ოჯახური მდგომარეობა, სამოქალაქო უმრავლესობა და ა.შ.) შორის. ამიტომ, უნდა მოხდეს შეთანხმება კეთილგონივრულ ასაკობრივ ქვედა ზღვარზე, რომელიც გამოიყენება საერთაშორისო დონეზეც.

რა თქმა უნდა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, შეუძლებელი იქნებოდა კონვენციაში სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის იმპერატიული მითითება და თითოეული ხელმომწერი სახელმწიფოს შიდა-სამართლებრივი ტრადიციების უგულვებელყოფა, თუმცა აღნიშნული დანაწესის დისპოზიციურმა ხასიათმა მრავალი წინააღმდეგობის წინაშე დააყენა ბავშვთა უფლებების კომიტეტმა, რომელიც სახელმწიფოების მიერ კონვენციის შესაბამისად აღიარებული ვალდებულებების შესრულებაში მიღწეული პროგრესის განხილვის მიზნით დაფუძნდა.

ბავშვის უფლებათა კომიტეტმა თავისი დაარსებიდან 2009 წლის თებერვლამდე არანაკლებ 65 შემთხვევასთან დაკავშირებით მისცა რეკომენდაცია მონაწილე სახელმწიფოებს, გაეზარდათ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკი, ხოლო იქ, სადაც ამგვარი ზღვარი არ არსებობდა, დაეწესებინათ პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი⁵.

სახელმწიფოების ანგარიშებთან დაკავშირებულ დასკვნით შენიშვნებში და **მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვის უფლებების შესახებ 2007 წლის №10 კომენტარში** კომიტეტმა გამოხატა უარყოფითი

⁴ გაერო-ს გენერალური ასამბლეა. 1985 წლის 29 ნოემბერი. მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ „პეკინური წესები“.

<http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>.

⁵ Hamilton C. GUIDANCE FOR LEGISLATIVE REFORM ON JUVENILE JUSTICE. Children's Legal Centre and United Nations Children's Fund (UNICEF), Child Protection Section. 2011. 16 pp.

<https://www.unicef.org/search/search.php?q=GUIDANCE%20FOR%20LEGISLATIVE%20REFORM%20ON%20JUVENILE%20JUSTICE>.

დამოკიდებულება *doli incapax*-ის და გათვინობიერებაზე დამყარებულ მიდგომებთან დაკავშირებით. **34-ე პუნქტის თანახმად:** „კომიტეტი შემოთავაზებს გამოთქვამს მინიმალურ ასაკთან დაკავშირებული გამონაკლისების თაობაზე, რომელიც იძლევა უფრო დაბალი მინიმალური ასაკის გამოყენების საშუალებას იმ შემთხვევებში, როდესაც არასრულწლოვანს ჩადენილი აქვს მძიმე დანაშაული, ან სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დაკისრებისათვის საკმარისად მოწიფულად ითვლება. კომიტეტი ხაზგასმით სთხოვს მონაწილე სახელმწიფოებს, რათა მათ პასუხისმგებლობის ისეთი ასაკი დააწესონ, რომელიც არ ითვალისწინებს გამონაკლისების სახით, უფრო დაბალი ასაკობრივი ზღვარის გამოყენებას“⁶.

აღსანიშნავია, რომ ბავშვის უფლებათა კომიტეტმა 2008 წლის 6 ივნისის საქართველოს მესამე სამოქმედო ანგარიშის განხილვის შემდეგ გამოსცა „**დასკვნითი მოსაზრებანი ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელების შესახებ**“, რომლის დასკვნითი შენიშვნების 72-73 პუნქტებში დიდი სინანული გამოთქვა იმ ფაქტთან დაკავშირებით, რომ მონაწილე სახელმწიფოს - საქართველოს გადაწყვეტილებით მინიმალური ასაკი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად 14-დან 12 წლამდე შემცირდა.

„კომიტეტი მონაწილე სახელმწიფოებს მოუწოდებს, არ დასწიონ მინიმალური ასაკი სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად 12 წლამდე იმ მიზეზით, რომ უფრო მაღალი ასაკი, როგორც არის 14 და 16 წელი, ხვდება არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სისტემაში, რომელიც აგვარებს კანონის დამრღვევი ბავშვების საკითხებს სასამართლოსთვის მიუმართავად და უზრუნველყოფს მათი უფლებების დაცვას და სამართლებრივი დაცვის საშუალებებს კონვენციის 40(3)(ბ) მუხლის შესაბამისად“⁷.

საქართველოს მიერ 2015 წელს ბავშვის უფლებათა კომიტეტისადმი გადაცემულ „ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელებასთან დაკავშირებით“ მეოთხე პერიოდულ ანგარიშში უკვე განსხვავებულ დებულებებს ვხვდებით:

„ბავშვის უფლებათა კომიტეტის დასკვნითი შენიშვნების (CRC/C/GEO/CO/3) 73-ე პარაგრაფის შესაბამისად და საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის მე-80 მუხლის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი 14 წელია. შესაბამისად, დანაშაულის ჩამდენ 14-დან 18 წლამდე პიროვნებას არასრულწლოვანი დამნაშავე ეწოდება.“⁸

აღნიშნული მოწმობს, რომ საქართველომ გაითვალისწინა ბავშვის უფლებათა კომიტეტის რეკომენდაციები და დღესდღეობით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის სტანდარტი შეესაბამება საერთაშორისო მოთხოვნებს.

2 თავი. არასრულწლოვანთა გამოკითხვის შედეგები.

საქართველოს მიდგომა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალურ ასაკთან დაკავშირებით ნათელია, თუმცა ჩვენთვის საინტერესოა თავად არასრულწლოვანთა მიდგომები ამ საკითხთან მიმართებაში. აქედან გამომდინარე ქ. ქუთაისის 5 საჯარო სკოლის მასშტაბით ჩავატარეთ 350 მოსწავლის ანონიმური გამოკითხვა⁹, ვინაიდან გამოკითხვა კრიმინოლოგიური კვლევის ყველაზე ეფექტური მეთოდია. გა-

⁶ გაერო-ს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი. 2007. №10 კომენტარი მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვის უფლებების შესახებ. <http://www.right-to-education.org/resource/crc-general-comment-10-childrens-rights-juvenile-justice>.

⁷ გაერო-ს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი. 2008 წლის 6 ივნისი. დასკვნითი მოსაზრებანი ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელების შესახებ. <http://unicef.ge/110/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98/63>.

⁸ საქართველო. საგარეო საქმეთა სამინისტრო. 2015. მეოთხე პერიოდული ანგარიში ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელებასთან დაკავშირებით. http://unicef.ge/110/meotkhe_perioduli_angarishi/384.

⁹ ბალანჩივაძე თ. ბოჭორიშვილი მ. ნეფარიძე ლ. სვანაძე ლ. ჭანტურია ნ. აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიზნესის, სამართლისა და სოციალურ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამართლის საბაკალავრო პროგრამის მე-3 კურსის სტუდენტთა მიერ თამთა საჯაიას ხელმძღვანელობით ჩატარებული

მოკითხვაში მონაწილეობა მიიღო 172 მოზარდმა გოგონამ და 148 ვაჟმა, რომელთა ასაკი მერყეობდა 11-დან 17 წლამდე.

უპირველეს ყოვლისა, ჩვენ ვეცადეთ დაგვედგინა, რამდენად შესწევთ უნარი მოზარდებს განასხვავონ კანონიერი ქმედება მართლსაწინააღმდეგოსაგან; იმ შემთხვევაში, თუ ისინი მიიჩნევენ ამა თუ იმ ქმედებას არაკანონიერად, რა სახის ზემოქმედების ღონისძიებას გამოიყენებენ სამართალდამრღვევის მიმართ და რაც მთავარია, დასაშვებად მიიჩნევენ თუ არა 14 წლამდე არასრულწლოვანის რაიმე ფორმით დასჯას სხვადასხვა სიმძიმის მართლსაწინააღმდეგობის ჩადენის შემთხვევაში.

მოსწავლეებს შევთავაზეთ ორი კაზუსური კითხვისაგან შემდგარი ანკეტა. კაზუსებში მოვიყვანეთ არასრულწლოვანთა მიერ სხვადასხვა სიმძიმის მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენის მაგალითები. პირველი შემთხვევა ეხებოდა ნაკლებად მძიმე დანაშაულის - ქურდობის, მეორე შემთხვევა კი განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის - განზრახ მკვლელობის ფაქტს. რესპონდენტებს მიეწოდათ ინფორმაცია, რომ სისხლის-სამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი საქართველოში 14 წელია, რაც გულისხმობს, რომ ზემოაღნიშნული ქმედებების ჩადენის მიუხედავად არასრულწლოვანი 14 წლამდე არ ისჯება, თუმცა განემარტათ, რომ მათგან საჭირო იყო ანკეტაში საკუთარი აზრის დაფიქსირება მოცემულ შემთხვევებთან დაკავშირებით.

პირველი კაზუსური შეკითხვა შემდეგი სახით ჩამოყალიბდა:

1) დავით გიორგაძემ, რომელიც გახლავთ 12 წლის მაღაზიიდან მოიპარა 3 ფილა შოკოლადი მისთვის და მისი მეგობრებისთვის. თქვენი აზრით, რა ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული დავით გიორგაძის მიმართ?

- ა) დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა (მიესაჯოს სასჯელი);
- ბ) სარეაბილიტაციო-საგანმანათლებლო დაწესებულებაში განთავსება და ფსიქოლოგიური დახმარება;
- გ) მას საერთოდ არ უნდა დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ან ალტერნატიული ღონისძიება;
- დ) სხვა და მიუთითეთ თქვენი აზრი.

რესპონდენტთა პასუხები საკმაოდ მნიშვნელოვანი დასკვნების გამოტანის შესაძლებლობას იძლევა (იხ. ცხრილი №1).

ვარიანტი	ა	ბ	გ	დ
მოსწავლეთა რაოდენობა	27	148	51	94

ცხრილი №1

აღსანიშნავია, რომ გამოკითხულთა 8%-მა გამოთქვა მოსაზრება, რომ დასახელებულ შემთხვევაში არასრულწლოვან დავითს უნდა დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა (მიესაჯოს სასჯელი), მიუხედავად იმისა, რომ მათ წინასწარ განემარტათ, რომ დღეს საქართველოში მსგავს ვითარებაში არასრულწლოვანს არავითარი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება. აღნიშნული პოზიციის მომხრეთა რაოდენობა (27 მოსწავლე) გენდერულად თანაბრად გაიყო - 14 გოგონა და 13 ვაჟი, ხოლო მათი ასაკობრივი განაწილება შემდეგი სახისაა (იხ. ცხრილი №2):

რესპონდენტთა ასაკი (წელი)	12	13	14	15	16	17
რაოდენობა	5	8	5	5	2	2

ცხრილი №2

გამოკითხულთა 42%-მა (148 მოსწავლე) დავითისათვის რელევანტურად სარეაბილიტაციო-საგანმანათლებლო დაწესებულებაში განთავსება და ფსიქოლოგიური დახმარება დაასახელა, თუმცა 16 %-მა

გამოკითხვა თემაზე „არასრულწლოვანთა მიდგომები სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის ქართულ სტანდარტთან მიმართებაში.” ქ. ქუთაისი. 2017.

(51 მოსწავლე) საერთოდ არ მიიჩნია მიზანშეწონილად სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ან ალტერნატიული ღონისძიების გამოყენება;

რაც შეეხება „დ“ ვარიანტს, რესპონდენტთა მხრიდან დაფიქსირდა შემდეგი სახის პოზიციები:

- იმ შემთხვევაში, თუ დავითმა აღნიშნული სახის ქმედება პირველად ჩაიდინა, არ უნდა დაეკისროს არავითარი სასჯელი ან ალტერნატიული ღონისძიება; განმეორების შემთხვევაში კი მოხდეს სათანადო რეაგირება;
- აუცილებელია დავითი დაისაჯოს მშობლების და არა სახელმწიფოს მიერ;
- მას გვერდით უნდა ჰყავდეს ისეთი პიროვნება, რომელიც შთააგონებს და აუხსნის, რომ მის მიერ ჩადენილი ქმედება არ არის მოსაწონი.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, შესაძლოა ითქვას, რომ 11-დან 17 წლამდე მოზარდები ზედპირულად არ უდგებიან მსგავს საკითხებს; მათ შეუძლიათ ლოგიკურად მსჯელობა და მოსაზრებათა არგუმენტირება. აღსანიშნავია, რომ გამოკითხვის ჩატარებამდე ვვარაუდობდით, რომ პირველი კაზუსის მონაწილე დავითის ქმედებას მოსწავლეთა უმეტესობა საერთოდ არ აღიქვამდა მართლსაწინააღმდეგო ქმედებად და მითუმეტეს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საგნად, თუმცა მოლოდინი არ გამართლდა და ჩვენ ნათლად დავინახეთ, რომ უმრავლესობამ სხვადასხვა ღონისძიების გამოყენება მიიჩნია მიზანშეწონილად და არა მოზარდის ქმედების რეაგირების გარეშე დატოვება.

მეორე კაზუსური შეკითხვა შემდეგი შინაარსით ჩამოყალიბდა:

2) 13 წლის გიორგიმ განიზრახა 12 წლის ლუკას მოკვლა ცივი იარაღის (დანის გამოყენებით), რადგან მიიჩნევდა, რომ ლუკა იყო მისი შეყვარებულთან დაშორების მიზეზი. სკოლის ეზოში გიორგიმ სასიკვდილო ჭრილობა მიაყენა ლუკას და ის ადგილზევე გარდაიცვალა. თქვენი აზრით, რა ღონისძიება უნდა იქნეს გამოყენებული დავით გიორგამის მიმართ?

- ა) დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა (მიესაჯოს სასჯელი);
- ბ) სარეაბილიტაციო-საგანმანათლებლო დაწესებულებაში განთავსება და ფსიქოლოგიური დახმარება;
- გ) მას საერთოდ არ უნდა დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ან ალტერნატიული ღონისძიება;
- დ) სხვა და მიუთითეთ თქვენი აზრი.

რესპონდენტთა პასუხები კიდევ ერთხელ გვარწმუნებს, რომ არასრულწლოვნები ერთმანეთისაგან არათუ კანონიერსა და კანონსაწინააღმდეგო ქმედებას, არამედ მართლწინააღმდეგობის სიმძიმის ხარისხსაც ასხვავებენ (იხ. ცხრილი №3).

ვარიანტი	ა	ბ	გ	დ
მოსწავლეთა რაოდენობა	151	135	5	29

ცხრილი №3

აღსანიშნავია, რომ 27 მოსწავლე, რომელთაც პირველ კითხვაზე დააფიქსირა პოზიცია, რომ არასრულწლოვანს უნდა დაკისრებოდა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა იმავე აზრზე დარჩა მეორე შემთხვევის განხილვის შემდეგაც, უფრო მეტიც მთლიანობაში „ა“ ვარიანტი 151 მოსწავლემ დააფიქსირა.

საინტერესოა, რომ 5-მა რესპონდენტმა „გ“ ვარიანტი შემოხაზა.

დამატებით განსხვავებულ პოზიციებს რაც შეეხება, მოსწავლეთა მერ გამოითქვა შემდეგი მოსაზრებები:

- მართებულია სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სარეაბილიტაციო-საგანმანათლებლო ღონისძიებების ერთობლივად გატარება;
- აუცილებელია საკმაოდ დიდი ხნით თავისუფლების აღკვეთა და იზოლირება;

ზემოაღნიშნულის შესაბამისად შესაძლოა დავასკვნათ, რომ 11-დან 17 წლამდე არასრულწლოვნებს შესწევთ უნარი, მოახდინონ კანონსაწინააღმდეგო ქმედებათა იდენტიფიცირება; განასხვავონ ნაკლებად

მძიმე სახის მართლწინააღმდეგობა განსაკუთრებით მძიმისაგან და რაც მთავარია, განსხვავებული ზემოქმედების ღონისძიებების გამოყენება მიიჩნეონ მიზანშეწონილად.

გარდა ამისა, ჩვენთვის საინტერესო იყო გაგვეჩვენა, რამდენად დასაშვებად აღიქვამენ არასრულწლოვნები 14 წლამდე პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას თუნდაც განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში, ხომ არ არის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მინიმალური ასაკი ზედმეტად დაბალი ან პირიქით.

შედეგად ნათელია, რომ არასრულწლოვნები 14 წელს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის ასაკის ზედმეტად დაბალ ზღვრად არ მიიჩნევენ, პირიქით, საერთაშორისო სტანდარტებზე უფრო მკაცრად უდგებიან 14 წლამდე სამართალდამრღვევებს.

საბოლოოდ შესაძლოა ითქვას, რომ ეროვნული მიდგომა სისხლისსამართლებრივი პასუხის მინიმალური ასაკის განსაზღვრის სფეროში საერთაშორისო სტანდარტებს შესაბამეა; დაწესებული ზღვარი 14 წელი არ იწვევს არასრულწლოვნებში გაურკვევლობასა და პროტესტის შეგრძნებას, ვინაიდან უმეტესობა ხვდება, რომ პირი მოზარდია ის თუ სრულწლოვანი უნდა იყოს პასუხისმგებელი საკუთარი ქმედებისათვის, თუმცა გამოკითხვის შედეგებმა დაგვარწმუნა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ 14 წელს მიუღწეველი პირი ვერ გახდება სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტი, აუცილებელია მის მიმართ სარეაბილიტაციო-საგანმანათლებლო ღონისძიებების გამოყენება, რათა არასრულწლოვანი არათუ დაისაჯოს, არამედ მოხდეს მისი დროული რეაბილიტაცია და მომავალში ასოციალური ქმედების ჩადენის პრევენცია.

გამოყენებული წყაროები.

- [1] საქართველო. პარლამენტი. 1999. სისხლის სამართლის კოდექსი (2017 წლის აგვისტოს მდგომარეობით). <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/16426>.
- [2] ტურავა მ. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თბილისი. მერიდიანი. 2013. 207-213 გვ.
- [3] გაერო-ს გენერალური ასამბლეა. 1989 წლის 20 ნოემბერი. ბავშვის უფლებათა კონვენცია. <http://www.supremecourt.ge/information28>.
- [4] გაერო-ს გენერალური ასამბლეა. 1985 წლის 29 ნოემბერი. მინიმალური სტანდარტული წესები არასრულწლოვანთა მიმართ მართლმსაჯულების განხორციელების შესახებ „პეკინური წესები“. <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/beijingrules.pdf>.
- [5] Hamilton C. GUIDANCE FOR LEGISLATIVE REFORM ON JUVENILE JUSTICE. Children’s Legal Centre and United Nations Children’s Fund (UNICEF), Child Protection Section. 2011. 16 pp. <https://www.unicef.org/search/search.php?q=GUIDANCE%20FOR%20LEGISLATIVE%20REFORM%20ON%20JUVENILE%20JUSTICE>.
- [6] გაერო-ს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი. 2007. №10 კომენტარი მართლმსაჯულების სისტემაში ბავშვის უფლებების შესახებ. <http://www.right-to-education.org/resource/crc-general-comment-10-childrens-rights-jvenile-justice>.
- [7] გაერო-ს ბავშვის უფლებათა კომიტეტი. 2008 წლის 6 ივნისი. დასკვნითი მოსაზრებანი ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელების შესახებ. <http://unicef.ge/110/%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%A1%E1%83%90%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9E%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%9D%E1%83%93%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98%E1%83%90%E1%83%9C%E1%83%92%E1%83%90%E1%83%A0%E1%83%98%E1%83%A8%E1%83%98/63>.
- [8] საქართველო. საგარეო საქმეთა სამინისტრო. 2015. მეოთხე პერიოდული ანგარიში ბავშვის უფლებათა კონვენციის განხორციელებასთან დაკავშირებით. http://unicef.ge/110/meotkhe_perioduli_angarishi/384.